

IN MEMORIAM

Двадесетог марта о. г. културна, посебно универзитетска, јавност Босне и Херцеговине заувјек се опростила од једног од оснивача Филозофског факултета у Сарајеву, првог универзитетског професора српскохрватског језика у Босни и Херцеговини и оснивача Катедре за српскохрватски језик на Филозофском факултету Сарајевског универзитета, истакнутог прегаоца прве генерације универзитетских професора у Босни и Херцеговини и једног од најстаријих сербохрватиста у Југославији — од академика професора дра Јована Вуковића, који је преминуо у недјељу 18. марта.

Животни пут професора Јована Вуковића почео је од црногорског планинског села Пишча, гдје се родио (1905. г.), и водио преко Никшића, гдје је гимназију учио, и Београда, гдје је завршио (1928. г.) студиј српскохрватског језика и југословенске књижевности, до Мостара, гдје је службовао једну деценију (1929—1940), па опет до Београда, гдје је био асистент на Катедри за српскохрватски језик и општу лингвистику (1940—1946) — да би се завршио у Сарајеву, у коме је професор Вуковић провео и коме је посветио највећи дио свог животног и стваралачког вијека (1946—1979).

Цио радни вијек професора Ј. Вуковића (1929—1975) био је испуњен наставно-педагошким радом — на Гимназији и Учитељској школи у Мостару, Филозофском факултету у Београду, Вишој педагошкој школи у Сарајеву и Филозофском факултету у Сарајеву. Напоредо са овим радом текла је од самог почетка и научна активност професора Вуковића. Он је, као средњошколски професор у Мостару, израдио и у Београду (1937. г.) успјешно одбранио докторску дисертацију *Говор Пиве и Дробњака*. Након тога је на Филозофском факултету у Београду изабран за асистента на Катедри за српскохрватски језик и општу лингвистику, којом је руководио један од највећих југословенских лингвиста, Александар Белић.

Долазак професора Вуковића у Сарајево био је условљен потребом послијератне обнове и развоја Републике Босне и Херцеговине, у конкретном случају — заснивања високошколске наставе српскохрватског језика, затим научних истраживања у овој области и покретања научних публикација. У прво вријеме у Сарајеву професор Вуковић је радио као професор на тек основаној Вишој педагошкој школи, а већ приликом оснивања

Филозофског факултета (1950) биран је за ванредног професора овог факултета, а нешто касније (1957. г.) — за редовног. Као оснивач Катедре за српскохрватски (хрватскосрпски) језик (касније — Одсјек за јужнословенске језике) професор Ј. Вуковић био је дугогодишњи руководиоца ових организационих јединица Филозофског факултета, а неко вријеме (1955—1956. шк. г.) вршио је и дужност декана Факултета. Пензионисан је 1975. године.

При Вишој педагошкој школи проф. Вуковић је већ 1948. г. (28. априла) основао Институт за савремени језик, у коме је започето систематско истраживање језика савремених писаца српскохрватског језичког подручја. Институт је успоставио контакте са сродним институцијама у земљи и иностранству и развио размјену публикација. Преласком професора Вуковића на Филозофски факултет и Институт је прикључен Факултету, а ускоро је његова тек започета активност престала.

Као гласило Института, професор Вуковић је 1949. године покренуо часопис *Питања савременог књижевног језика*. То је био први лингвистички часопис у Босни и Херцеговини, а професор Вуковић је био његов главни уредник за све вријеме излажења, а, кад је требало, и попуњавао највећи дио простора у њему. Професор Вуковић је био и члан Редакције часописа *Питања књижевности и језика*, који је издавала Катедра за југословенске књижевности и српскохрватски језик Филозофског факултета у Сарајеву, а и неколико првих бројева часописа *Књижевни језик* изашло је под његовим уредништвом. Био је неко вријеме и члан Редакције једне од најстаријих и најугледнијих филолошких периодичних публикација на Балкану — Јужнословенског филолога, на чијем челу је био Александар Белић. Уређивачко-публицистичка активност професора Вуковића одвијала се и у оквиру институција млађих од Филозофског факултета — Научног друштва Босне и Херцеговине, Академије наука и умјетности Босне и Херцеговине и Одјељења за језик Института за језик и књижевност у Сарајеву.

Захваљујући својој активности у области изучавања српскохрватског језика, професор Вуковић је од оснивања Научног друштва Босне и Херцеговине (1952. г.) био његов редовни члан, а неко вријеме је био и руководиоца Балканолошког института основаног у оквиру Научног друштва. У Друштву је професор Вуковић организовао редовна теренска истраживања на босанскохерцеговачком дијалекатском простору, одакле су произашли и његови дијалектолошки радови настали у сарајевском периоду. У овом, сарајевском, периоду проф. Вуковић учествује у реализовању неких југословенских и међународних лингвистичких пројеката. Тако од 1954. до 1961. год., као члан Комисије за нови правопис српскохрватског језика, ради на састављању *Правописа српскохрватског књижевног језика*, односно *Правописа хрватскосрпског књижевног језика*. Од 1959. године био је члан Југословенске националне комисије за дијалектолошке ат-

ласе, а био је истовремено члан Пленума и члан Бироа међународне комисије за Општесловенски лингвистички атлас.

Од оснивања Академије наука и умјетности СР Босне и Херцеговине професор Јован Вуковић је био њен редовни члан и предсједник њене Комисије за лингвистичка испитивања. У Комисији је организовао лингвистичка истраживања у разним областима (дијалектологија, ономастика, терминологије и др.) и у њима и сам учествовао. У међуакадемијској сарадњи академик Вуковић је представљао Академију у Међуакадемијском одбору за дијалектолошке атласе и у Међуакадемијском одбору за ономастику. Уређивачка активност академика Вуковића у самој Академији манифестовала се у њеним едицијама *Радови* и *Дјела*.

Поред свих својих обавеза на разним странама, професор Вуковић се годинама свесрдно ангажовао у раду Републичког друштва наставника српскохрватског језика: био је његов предсједик, члан Управе Друштва и готово редовни предавач на семинарима које је Друштво организовало. Дуго времена је професор Вуковић — као члан — сарађивао и у Удружењу фолклориста Босне и Херцеговине — првенствено активно учествујући на научним скуповима Удружења.

Научна радозналост професора Вуковића била је велика а интересовање свестрано. Он, као већина сербокроатиста који су се формирали 20-их година на Филозофском факултету у Београду — на Катедри Александра Белића — своје занимање за језик не усмјерава у једном строго одређеном правцу, него га језик и језичке појаве интересују у свим својим функцијама и манифестацијама. Тиме је био одређен и научни профил професора и академика Јована Вуковића. Наиме, његова научна пажња била је усмјерена на разне области науке о језику и у многим од њих он се и огледао: дијалектологији, акцентологији, историји језика, синтакси, лингвистичкој стилистици, ономастици, теорији стандардног језика, методици наставе, итд.

Дијалектологија је прва научна област у коју је професор Вуковић дубље ушао и која је трајно остала најомиљеније подручје његова научног дјеловања. У тој области он је досегао и свој највећи научни домет. Први дијалектолошки рад (посвећен мостарском говору) настао је у Мостару, граду гдје је професор Вуковић провео прву деценију свог службовања и срео своју животну сапутницу, која ће му бити надахнуће и ослонац у цијелом будућем раду. У Мостару је написана (1937. г.) и монографија посвећена завичајном говору (*Говор Пиве и Дробњака*), његов најбољи дијалектолошки рад и уопште један од најбољих описа неког ијекавског дијалекатског типа. Ова студија и студија *Акценат говора Пиве и Дробњака* (1940) по много чему отварају ново поглавље у нашој дијалектологији. У свестраности свог научног интересовања академик Вуковић се најрадије и кад год је могао опредјељивао за дијалектологију — као да је то за њега била нека нит која га је трајно повезивала са завичајем, научним почецима и најљепшим и њему најдражим периодом

живота — мостарским. Сваку прилику је искориштавао да посјети и научно обради неки дијалекатски терен. Тако је у сарајевском периоду настао низ радова посвећених босанским говорима, који су готово три деценије били предмет његова научног интересовања (говори: Неума, — 1959; Имљана, — 1962; крешевско-лепенички, — 1963; Жепе, — 1964; итд.) Међу радовима из овог периода неки су синтетичког карактера (*Рефлекси међујезичких додира у фонетским особинама босанскохерцеговачких говора*, — 1963; *Босански и херцеговачки говорни типови*, — 1963). Академик Вуковић је руководио дугорочним пројектом дијалекатских истраживања у Босни и Херцеговини, који заједнички реализују Институт за језик и књижевност у Сарајеву и Комисија за лингвистичка испитивања АНУБиХ. Био је и главни уредник *Босанскохерцеговачког дијалектолошког зборника*, који издаје Институт за језик и књижевност у Сарајеву.

Занимање за дијалектолошку проблематику подстицано је код професора Вуковића, поред осталог, и његовим интересовањем за *историјску граматику српскохрватског језика*, коју је годинама предавао. Наиме, чињенице из дијалектологије помагале су му да провјерава постојећа научна рјешења у области историјске граматике, нарочито њихову аргументацију, и одређује се за нека од њих или предлаже нова. Плод тог интересовања је универзитетски уџбеник *Историја српскохрватског језика I део — Фонетика* (1974). Смрт је прекинула рад на II-ом дијелу овог уџбеника.

Истанчан смисао за *синтаксу* професор Вуковић је испољио већ у својој докторској дисертацији (*Говор Пиве и Дробњака*), нарочито описујући семантику и синтаксу глаголских облика. То се у првом реду односи на обраду имперфекта. Након дисертације, професор Вуковић је већи број радова посветио проблематици значења и функције глаголских облика, задржавајући се претежно на спорним проблемима ове језичке области (*Синтаксичка вредност имперфекта у савременом српскохрватском језику*, — 1955; *Футур II и глаголски облици еквивалентни по употреби*, — 1958, и др.) Сви ти радови, од којих неки имају синтетички карактер, објављени су у посебној књизи (*Синтакса глагола*, — 1967). Касније је професор Вуковић своје интересовање усмјерио ка централним темама синтаксичке науке и дао неколико обимнијих радова из те области (*Синтагма у српскохрватском језику*, — 1964; *Основи за савремену обраду српскохрватске реченице*, — 1969; *Проблеми реченичне синонимике*, — 1970; и др.). За радове професора Вуковића из овог периода, поред критичког односа према научном наслеђу, карактеристично је и настојање да се новија научнотеоријска искуства примијене на наш језички материјал.

При проучавању граматичких појава, професор Вуковић се, у складу са својом широком оријентацијом и комплексним приступом језичким феноменима, није ограничавао само на њихову граматичку функцију него је посматрао и откривао и њи-

хове стилистичке валере. Тако су настале, тематски шире засноване студије интердисциплинарног карактера у којима се аутор бави различитим питањима и проблемима језика и стила (*Грамматичке и граматичко-стилистичке категорије у књижевном језику и проблеми нашег књижевног језика*, — 1965; и др.). У вези са овом оријентацијом је и занимање за језик у дјелима босанскохерцеговачких и југословенских писаца (З. Диздаревића, С. С. Крањчевића, М. Лалића и др.). Професора Вуковића је посебно интересовала улога прозодијских елемената у структури стиха. Озбиљном проучавању основног прозодијског инвентара српскохрватског језика професор Вуковић је на самом почетку свог научног дјеловања посветио једну монографију (*Акценти говора Пиве и Дробњака*), а током година сазријевала је мисао и жеља да се истражује и открива функцију коју прозодијски елементи имају у изградњи естетичке језичке структуре. Тако је настао низ радова са овом тематиком (*Акценти и квантитет говорног језика у народном певању*, — 1959—1960); *Прилог проучавању нашег стиха*, — 1962; *О структури Његошева десетерца*, 1963; и др.).

Професор Вуковић се бавио и писањем уџбеника и приручника (*Грамматика за VII разред осмогодишње школе*, — 1958. прво издање; *Грамматика за VIII разред осмогодишње школе*, — 1958. прво издање). Овдје спадају и *Правописна правила и упутства за писање ијекавских гласовних облика* (прво издање 1949) — прво дјело посвећено овој проблематици, које је послужило као основа за све касније уџбенике и приручнике у којима је третирана ова материја. Проф. Вуковић је написао и *Правопис савременог нашег језика I дио — Употреба великог слова и сложене ријечи* (1952), у коме је предложио нека значајна рјешења и дао њихову научну аргументацију.

Овим што је досад казано само приближно су обухваћене активности и подручја интересовања којима се у свом дугом вијеку академик Вуковић посвећивао.

Сарајевски период стручне и научне активности академика Вуковића протекао је већим дијелом у захукталом темпу послеријатне обнове — у времену када се морало радити и брзо и прекомјерно — и општим потребама и циљевима подређивати и жртвовати сопствене интересе и амбиције.

Бавећи се у том периоду заснивањем високошколске наставе српскохрватског језика у Босни и Херцеговини, започињањем лингвистичких истраживања, покретањем лингвистичких публикација и оснивањем лингвистичких институција — професор Вуковић је ипак имао снаге да створи научни опус који му је обезбиједио значајно мјесто у сербохрватистици (непотпуна библиографија његових радова до 1977. г. износи 245 јединица). Ипак, принуђен објективним околностима: несразмјером између потреба друштва и кадровских потенцијала у лингвистици — да своје најбоље стваралачке године проведе интензивно радећи у

исто вријеме на многим различитим пословима, професор Вуковић, на жалост, није имао времена, а касније ни снаге, да уобличи тематски обухватнија дјела у областима у које је много труда и времена уложио и у којима је био довољно обавијештен, у првом реду — дијалектологији, акцентологији, историјској граматици. Много тога је остало недовршено, укључујући и Рјечник пивско-дробњачког говора, који је започет још 30-их година, приликом рада на докторској дисертацији.

Својом активношћу на међународном плану: учествујући у међународним научним форумима, објављујући у интернационалним публикацијама, и сл. — професор Вуковић је први обратио пажњу славистичког свијета на ужу средину у којој се лингвистичка наука тек зачињала и којој је он посветио готово све године свог стваралачког рада.

Цјелокупна активност академика и професора Јована Вуковића — педагошка, стручна и научна, сагледана у континуитету југословенске, нарочито босанскохерцеговачке, сербокroatистике, представља огроман рад, који је могао бити савладан само неисцрпном енергијом, силним самоодрицањем, несаломљивом вољом и великим ентузијазмом, који професора Вуковића није напустио до последњег даха. Прави ефекат тих напора може се сагледати ако се зна да у Босни и Херцеговини данас, тако рећи, нема сербокroatистичке активности којој академик Вуковић није поставио темеље и дао свој допринос. Готови сви научно активни сербокroatисти — и у научним и у наставним (високошколским) институцијама — прве кораке у науци направили су уз помоћ професора Вуковића или по узору на њега.

Својим пионирским радом академик Вуковић је сам испунио једну важну етапу у развоју сербокroatистичке науке у Босни и Херцеговини и трасирао њен даљи пут. На том послу он је, слично цијелој првој генерацији професора Филозофског факултета у Сарајеву, и сагорио. Својим напорима и резултатима припремио је тле за адекватније, у нашој средини ново, схватање значаја лингвистичких истраживања и њихов размах, који управо почиње. Доживио је да се увјери да се смисао његова ангажовања испунио, а то је највећа награда за сваког човјека који све своје снаге посвети једном одређеном циљу. За пет деценија преданог рада уграђеног у темеље југословенске, нарочито босанскохерцеговачке, културе, посебно језичке науке, професор Вуковић је добио и неколико друштвених признања (Орден рада првог реда, — 1961; Орден заслуга за народ са сребрном звијездом, — 1971; Орден Републике са сребрним вијенцем, — 1977), међу њима и највишу републичку награду Двадесетседмојулску.

К. Милошевић